

Neděle 14. dubna 2013, Mgr. Monika Žárská

Mým úkolem je uvést příběh, který za chvíli přečte pan Stropnický, předtím však ještě krátce něco povím o vztahu Přemysla Pittra a evangelické církve. Kdo ho poznal, kdo zná knížky o jeho životě, ví o tom, jak ho formovalo studium na Husově bohoslovecké fakultě (třebaže studium nedokončené), přátelství s mnoha českobratrskými evangelíky, a že jeho celoživotní sounáležitost (nikoli členství, sounáležitost) s evangelickou církví se v posledních letech jeho života zcela přirozeně projevila v tom, že založil Husův sbor Čechů a Slováků ve Švýcarsku a kázal v něm a pastoračně působil. A jak je to se vztahem evangelické církve k němu? Přiznává se k němu českobratrská církev? Rozhodně dospěl k dobrému závěru tento projekt, který v evangelické církvi vznikl, který chce o Pittrově díle informovat všechny její sbory, má podporu církevního vedení, právě promluvil synodní senior. Snad je tedy možno říci, že se Českobratrská církev evangelická přiznává k Přemyslu Pittrovi. Ráda bych k tomu ale poznamenala, že by nebyla správná představa, že Pitter, když konal dobro (jedna z postav filmu o něm a o Olze Fierzové říká, „mysleli jen na dobro“), konal dobro bezproblémově až idylicky, že byl vždy a všude laskavost sama, že byl prostě dobrák. To by nám evangelíkům velice vyhovovalo, a přiznat se k Pittrovi by pak bylo příjemnější než například k Blahoslavu Hrubému, ten byl také exulant a také zachránil mnoho lidí před nacisty i před komunisty, nebo než k Miladě Horákové. Pitter dění v naší církvi bedlivě sledoval, a nekomentoval je dobrácky. Za velmi významnou písemnost z jeho pozůstalosti považuji jeho kritický dopis J. L. Hromádkovi, a když vyšla kniha Pavla Kosatíka a psala jsem o ní recenzi, neopomněla jsem zásadní rozpor mezi Pittrem a Hromádkou, rozpor, kterému Kosatík věnuje jednu kapitolu knihy, zdůraznit a uveřejnila jsem plné znění dopisu Hromádkovi (Protestant10/09). Měla jsem dojem, že to v církvi musí vyvolat poprask. Ale nevyvolalo. Potřeba omlouvat zločiny komunismu je příliš silná. (Přesněji bych měla říci, potřeba omlouvat ty, kdo omlouvají zločiny komunismu.) To, že Pitter v meziválečném období působil v hnutí zvaném křesťanský komunismus, svědčí o tom, jak intenzivně přemýšlel o bohatství a chudobě a jak velkou měl touhu po spravedlivé společnosti, ale ani v nejmenším to nesvědčí o tom, že by se někdy mohl stát komunistou. Z toho, že přední evangelický činitel J. L. Hromádka prosazoval spolupráci s komunisty, byl Pitter nešťastný, jinak se to nedá nazvat. A nevěřím tomu, že už to není důležité, je to dávno a o mrtvých jen dobře, hlavní je dobráctví. Je to dávno, ale my potřebujeme vědět, na koho navazovat, a některé touhy, které vedly v minulosti národy do katastrofy, jsou stále živé, a ochota pravdivě je pojmenovat stále vzácná.

V příběhu, který za chvíli uslyšíme, je jen letmo zmíněn farář Jan Kučera jako duchovní, který se nebál docházet do tábora pro internované Němce. (Je to ten Jan Kučera, smíchovský farář, který byl přítelem manželů Horákových, nesměl však navštívit před popravou dr. Miladu Horákovou, členku svého sboru.) Jan Kučera a Pitter docházeli do Hagiboru, píše se v tom textu. Že byly po válce zřizovány internační tábory pro Němce, v nichž čekali na odsun, je obecně známo, není však ochota připustit, doslova „pustit k sobě“ fakta o tom, jak strašné v některých z nich panovaly poměry. Projevilo se to před nedávnem, kdy jeden z kandidátů na úřad prezidenta promluvil o zločinech Čechů spáchaných po válce na Němcích, a přivodil si tím odliv přízně voličů a nejhorší obvinění. Když Petr Hejl s manželkou (ten nápad totiž byl jejich společný) začali promýšlet projekt, který dejvický sbor pak rozvinul a realizoval, o tomto vývoji situace ještě nemohli mít tušení. Prostě se to tak sešlo. Co se událo před téměř sedmdesáti lety, v lednu 2013 najednou zneklidnilo a provokovalo; oč naléhavější a nebezpečnější to muselo být tenkrát, zkusme si to jen představit! Tenkrát, kdy Pitter měl jiný názor než většina kolem něho, kdy podnikl něco, co nedokázal nikdo jiný, a nechoval se dobrácky, naopak mnohdy i tvrdě. Dejvičtí dali dohromady pěknou pozvánku na toto odpoledne a myslím, že je ani nenapadlo, že by mohla někoho iritovat – že se nesluší, aby se zároveň napsalo *německé koncentrační a české internační tábory*. Nebo že je přehnané psát

o *záchrane* dětí. Vzpomínám si na seminář o Pittrovi v červenci roku 2011 v Norimberku, kterého se zúčastnili i pamětníci, Pittrovy „dětí“. Na pódiu byli němečtí pamětníci, vybavuji si paní Brigittu Zarges, která ve filmu také vypráví, a Pavel Kohn, narozený v Praze, který prošel Terezínem, Osvětimi a Buchenwaldem. A on hned na začátku debaty řekl: „Už mi to vadí, že se pořád mluví o tom, jak Pitter zachraňoval. Mě nezachránil. Já jako židovský kluk, který přežil, jsem u něho byl v ozdravovně v zámku, byl jsem hodně nemocný, neměl jsem po koncentráku kam jít, za mnoho mu vděčím, ale nezachránil mě. Já jsem prostě *přežil*. Vás německé děti zachránil, vytáhl vás z těch táborů, kde byste asi umřeli. Ale ne mě.“ A víte, co na to řekli ti němečtí účastníci? Vůbec nic. Mlčeli. Byla to velmi silná chvíle.

Když jsem vybírala text k přečtení, měla jsem před sebou texty dva, oba příběhy nebyly zařazeny do knížky *Dětské osudy* a oba pojednávají o nedorozuměních spojených s pátráním po ztracených dětech. Zatímco Uršulka se dostala ke svému tatínkovi, i když to trvalo víc než dva roky, ten jiný text, o Hertě Schreckové, žádný happy end nemá. Půlroční holčička byla v Brně v nemocnici, když přišel konec války, rodiče byli odsunuti do Rakouska a ji pak nebylo možno najít, až se našla jakási stopa nejprve ve Slezsku a pak v Praze, a tehdy do pátrání vstoupili i Přemysl Pitter a Olga Fierzová. Dokonce několikrát byly vzbuzeny marné naděje, ještě v r. 1947, zdálo se totiž, že se dítě dostalo k českým pěstounům. Skutečnost byla ale taková, že zemřelo hladem v červenci 1945 v Praze v nemocnici pro internované Němce. Osoba, která měla kontakt s rodiči, nechtěla je ještě více rozjitřit, a tak jim řekla, že Herta zemřela už koncem dubna, ještě v Brně, aby se nemuseli trápit tím, jakým utrpením dět'átko prošlo při putování po táborech. Ale rodiče se to stejně dozvěděli, byli rozjitřeni ještě více a přesvědčeni, že jim všichni Češi záměrně lhali, i Pitter a Fierzová. Je to příběh velmi komplikovaný a dlouhý, nebudeme ho proto zde číst, ale zvolila jsem ten kratší o Uršulce i proto, že příběh holčičky, která se nakonec našla, je *také* pravdivý, a my se nemůžeme soustřeďovat jen na zprávy, které působí bezvýchodně. To je totiž na Pittrovi a Fierzové zvláštní, že oni se sice setkávali s velkým utrpením, vydávali o něm svědectví na odpovědných místech, ale odmítali používat je pro argumentaci. Jsou o tom četná svědectví, že odmítali připomínat, obsáhle líčit židovským dětem hrůzné detaily o koncentracích, a odmítali o tom vyprávět i německým dětem. To někteří současníci nedokázali pochopit a naléhali na Pittra, ať aspoň těm větším chlapcům o tom pěkně naplno poví, co se dělo v koncentracích, o různých způsobech zabíjení, o plynových komorách. Byli to chlapi, kteří nepoznali nic jiného než nacistickou výchovu, hitlerjugend, byli doslova zkažení. Ale Pitter nevěřil, že je možno člověka napravit poukazováním na násilí. O tom se dozvíte při sledování filmu, a zejména je možno si tuto úvahu prohloubit nad *Dětskými osudy*, knížkou příběhů, kterou sestavila Olga Fierzová na základě svých záznamů a záznamů dalších učitelek v zámcích, zejména Dobrušky Štěpánkové.

Až budete poslouchat o hledání Uršulky, zkuste se zaměřit na dobré věci, náznaky dobrých věcí, které přece jen v textu jsou. Že ji v karlovarské nemocnici čeští lékaři ošetřili, že se jí někdo ujal. Uslyšíte její jméno dokonce ve třech verzích, není to přehlédnutí při čtení, byl to průvodní znak chaosu při hledání a repatriaci dětí, že úřady zapisovaly údaje nepřesně, zkomoleně – kvůli spěchu, kvůli tomu, že malé děti neuměly své jméno pořádně říct, a mohla to být někdy i schválnost. Hořkost v tomto textu je přítomna, ale také vděčnost za Pittrovo dílo. Strojopis příběhu o Uršulce je uložen v archivu mezi texty, které Olga Fierzová redigovala v době, kdy Pitter už nežil. Je sepnutý zrezivělou sponkou a je nadepsaný třaslavým písmem: „použit, ale zkrátit“. Tak jsme to splnili.